

(07 ink 06212)

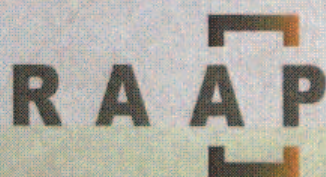
NOTITIE

RAAP-NOTITIE 2247

Plangebied Centrumplan Ulft

Gemeente Oude IJsselstreek

Archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek met
veldtoets

Archeologisch Adviesbureau

RAAP-NOTITIE 2247

Plangebied Centrumplan Ulft

Gemeente Oude IJsselstreek

**Archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek met
veldtoets**

Colofon

Opdrachtgever: Aveco de Bondt

Titel: Plangebied Centrumplan Ulft, gemeente Oude IJsselstreek; archeologisch
vooronderzoek: een bureauonderzoek met veldtoets

Status: eindversie

Datum: juni 2007

Auteur: drs. E.C. Pronk

Projectcode: OYUL

Bestandsnaam: N02247-OYUL.doc

Projectleider: drs. E.C. Pronk

Projectmedewerker: J. Knoppers

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: 404952

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer/CIS-code: 22570

Autorisatie: drs. H.F.A. Haarhuis

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 0294-491 500

Leeuwenveldseweg 5b

telefax: 0294-491 519

1382 LV Weesp

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 5069

1380 GB Weesp

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2007

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van Aveco de Bondt heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in mei 2007 een bureauonderzoek met veldtoets uitgevoerd in verband met de constructie met sloop, nieuwbouw en herinrichting van het centrum van Ulft (Centrumplan Ulft) in de gemeente Oude IJsselstreek. Op basis van de geo(morfo)logische, archeologische en historische gegevens die het onderzoek opleverde, is een gespecificeerde verwachtingskaart opgesteld (figuur 4).

Het plangebied kan ingedeeld worden in een westelijk en oostelijk deel. Voor het westelijke deel geldt een lage verwachting op het aantreffen van archeologische resten. Voor dit deel worden geen aanbevelingen gedaan voor behoud en vervolgonderzoek.

Voor het oostelijke deel van het plangebied geldt op basis van de aanwezigheid van terrasafzettingen en de historische kern van Ulft een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen vanaf het Laat Paleolithicum tot en met de Nieuwe tijd. Het kan gaan om kleine prehistorische kampementen, prehistorische en vroeg-middeleeuwse nederzettingen en graven en resten van het historische centrum van Ulft uit de Nieuwe tijd. De resten worden verwacht direct aan het oppervlak en aan de basis van het ophogingspakket (tot ca. 1,0 m -Mv). Het ophogingspakket, alhoewel verstoord, heeft vermoedelijk tot een goede conservering van resten eronder geleid. Voor het oostelijk deel wordt geadviseerd om te streven naar behoud in huidige staat en bodemingrepen dieper dan ca. 40 cm zoveel mogelijk te vermijden. Bij voortgaande planvorming en voorafgaand aan vergunningverlening wordt vroegtijdig prospectief (waarderend) archeologisch onderzoek aanbevolen.

Periode	Datering			
Nieuwe tijd	1500	-	heden	
Late Middeleeuwen	1050	-	1500	na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1050	na Chr.
Romeinse tijd	12 voor	-	450	na Chr.
IJzertijd	800	-	12	voor Chr.
Bronstijd	2000	-	800	voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300	-	2000	voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800	-	4900	voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000	-	8800	voor Chr.

Tabel 1.
Archeologische
tijdschaal.

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van Aveco de Bondt heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in mei 2007 een bureauonderzoek met veldtoets uitgevoerd in verband met de constructie met sloop, nieuwbouw en herinrichting van het centrum van Ulft (Centrumplan Ulft) in de gemeente Oude IJsselstreek. Het archeologisch onderzoek diende te worden uitgevoerd, omdat realisatie van de plannen zou kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Doel van het bureauonderzoek was het verwerven van informatie over bekende en verwachte archeologische waarden teneinde een gespecificeerde verwachting op te stellen. Doel van het veldonderzoek was het toetsen van die archeologische verwachting en, indien mogelijk, een eerste indruk geven van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging van eventueel aangetroffen archeologische resten.

1.2 Plangebied

Het plangebied (5,7 ha) ligt in het centrum van Ulft (figuur 1). Het gebied staat afgebeeld op kaartblad 41C van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000); de centrumcoördinaat is 223.520/434.130. Ten tijde van het onderzoek was het plangebied bebouwd.

1.3 Onderzoeksopzet en richtlijnen

Het onderzoek bestond uit een bureauonderzoek en een veldonderzoek. Het veldonderzoek is beperkt gebleven tot een veldtoets (verkennend booronderzoek). Het bureauonderzoek met veldtoets is uitgevoerd volgens de normen die gelden in de archeologische beroepsgroep c.q. de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.1 (KNA). RAAP Archeologisch Adviesbureau en de door RAAP toegepaste procedures zijn goedgekeurd door het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), die valt onder de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB) (<http://www.sikb.nl>). In het kader van het interimbeleid werkt RAAP onder de opgravingsvergunning van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM).

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in deze notitie genoemde archeologische perioden. Enkele vaktermen worden achter in deze notitie beschreven (zie verklarende woordenlijst).

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden

Het doel van het archeologische onderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied Centrumplan Ulft. De gespecificeerde archeologische verwachting wordt weergegevens door middel van een archeologische verwachtingskaart (figuur 4). In het kader van het bureauonderzoek zijn verschillende bronnen geraadpleegd:

- voor de geo(morfo)logische gegevens: Willemse 2006a en 2006b;
- voor de archeologische gegevens: het ARCHEologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de RACM, een digitale database van archeologische vindplaatsen in Nederland;
- voor de historische gegevens: Van Dalen, 1974; Overbeek, 1974; Winands, 1983; Van Dalen, 1983; Van Toor 2001 en de kadastrale minuut 1828 (bron: www.dewoonomgeving.nl).

2.2 Resultaten

Geologie en geomorfologie

Het plangebied bestaat geo(morfo)logisch gezien uit pleistocene en vroeg-holocene afzettingen van de Oude IJssel. In het westen komen geulvormige laagten uit het Pleistoceen voor die worden doorsneden door twee riviergeulen. De riviergeulen zijn verland in het Vroeg Holoceen (Preboreaal). In het oosten komen hooggelegen pleistocene, laat-pleniglaciale rivierterrassen afgedekt door Allerød-klei en/of rivierduinzand met een 30-50 cm dik plaggendek.

Archeologie

In ARCHIS staan vier archeologische vindplaatsen geregistreerd uit de omgeving van het plangebied (straal van ca. 500 m). Ten oosten van de IJssel bevindt zich het kasteelterrein van Huis Ulft. Het betreft een terrein van hoge archeologische waarde met CMA-code 41C-008 (monumentnummer 13167). Eveneens ten oosten van de Oude IJssel bevinden twee vindplaatsen waar aardewerk en vuursteen uit de periode Mesolithicum-IJzertijd is aangetroffen (ARCHIS-waarnemingsnummers 22297 en 23103). Ten westen van het plangebied zijn (binnen de huidige bebouwde kom) op drie verschillende locaties resten gevonden van een grafveld uit de Late Bronstijd en Vroege IJzertijd (ARCHIS-waarnemingsnummer 1232, 3628 en 7647). Het oosten van het plangebied bevindt zich in de historische kern van Ulft.

Historische geografie Ulft

Eind 16e eeuw gaven de bewoners van Huis Ulft, graaf Willem van den Bergh IV en Maria van Nassau, een aantal burgers (personeelsleden en ex-soldaten) toestemming om aan de westkant van de Oude IJssel woningen te bouwen. Die huizen mochten niet dienen voor vijandelijke verschansing en moesten zo gebouwd worden dat ze gemakkelijk uit elkaar konden worden gehaald. Op last van de Staten van Holland echter moest het kasteel kort hierop zijn verdedigingsfunctie opgeven. Hierna werden huizen onder meer gebouwd met afbraakmateriaal van het kasteel. In 1582 bestond de nederzetting Ulft uit zes gezinnen. In 1632 was dit gegroeid tot 25 gezinnen (figuur 1).

In 1754, werd ten noorden van het dorp, in het buurtschap Oer, de Ulftse ijzerhut (hoogoven) opgericht, wat tot groei van het dorp leidde. Halverwege de 18e eeuw kregen de katholieke Ulftenaren ook een eigen vaste (schuur)kerk aan de huidige F.B. Deurvorststraat (figuur 2). Direct ten zuiden van de kerk bevond zich de woning van de burggraaf Hafkenscheidt met aangelegde symmetrische tuin. In 1845 werd Ulft een zelfstandige parochie. In 1824 was de schuurkerk op dezelfde locatie vervangen door een kapelkerk, die op zijn beurt in 1864 werd vervangen door een gotische parochiekerk (zie de projectie van de kadastrale minuut 1828 op de huidige topografie in figuur 3).

Kenmerkend voor de indeling van Ulft is dat deze tussen het ontstaan rond 1600 en de 20e eeuw nauwelijks veranderd is. De kern wordt gevormd door de huidige F.B. Deurvorststraat. Hiernaast zijn ook de Bongersstraat, Waterstraat en de Hutteweg al sinds het begin aanwezig.

Archeologische verwachting

Volgens archeologische verwachtings- en waardenkaart voor beekdalen en waterlopen (Willemse, 2006a) geldt voor het westen een lage verwachting en voor het oosten van het plangebied een hoge verwachting op het aantreffen van archeologische resten. De hoge verwachting heeft met name te maken met de ligging op hooggelegen terrasafzettingen en de aanwezigheid van de historische kern.

De gegevens van het bureauonderzoek voor plangebied Centrumplan Ulft zijn verwerkt in een gespecificeerde verwachtingskaart voor het gebied (figuur 4).

3 Veldonderzoek

3.1 Methodes

Tijdens de veldtoets zijn 24 boringen verricht. De boringen zijn, rekening houdend met bebouwing en oppervlakteverharding, zo verspreid mogelijk geplaatst over het plangebied. Tijdens de veldtoets (verkennend booronderzoek) is informatie gewonnen over de bodemopbouw en verstoringsdiepte.

Er is geboord tot maximaal 2,1 m -Mv met een Edelmanboor met een diameter van 7 cm en een gutsboor met een diameter van 3 cm. De boringen zijn lithologisch conform NEN 5104 (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989) beschreven en met meetlinten ingemeten (x- en y-waarden). Het opgeboorde materiaal is in het veld gecontroleerd op de aanwezigheid van archeologische indicatoren (zoals houtskool, vuursteen, aardewerk, metaal, bot, verbrande leem en fosfaat-vlekken). Er zijn geen monsters genomen.

3.2 Resultaten

Geologie en bodem

In de boringen 5-15 is overwegend zwak tot uiterst siltig, zwak tot matig grindig, matig fijn tot zeer grof zand aangetroffen. In de boringen 8-9 en 12-14 werden tussen 0,75 en 1,60 m -Mv lagen matig zandige klei tot sterk zandig leem aangetroffen. Deze boringen bevinden zich in de zone van laat-pleistocene geulvormige laagten en vroeg-holocene geulen. De bodem in de boringen bestaat tot gemiddeld 0,7 m -Mv uit verstoord en/of recent opgebrachte grond. In boring 16 werd op 0,7 m -Mv op ondoordringbaar puin gestuit.

In de boringen 1-4 en 17-24 is zwak tot sterk siltig, matig fijn tot matig grof, plaatselijk zwak grindig zand aangetroffen. Dit zand wordt geïnterpreteerd als laat-pleistoceen rivierduinzand. In boring 3 werd hieronder op 1,6 m -Mv sterk zandige klei en leem aangetroffen. Mogelijk betreft dit Allerød-klei.

De bodem is in de boringen 21-24 tot gemiddeld 0,65 m -Mv verstoord (minimaal 0,4 m -Mv). In de boringen 1-4, 17-18 en 20 is een subrecent (verstoord) ophogingspakket aangetroffen met een gemiddelde verstoringsdiepte van 1,05 m -Mv. In boring 19 werd op 0,76 m -Mv op ondoordringbaar puin gestuit.

Archeologie

In de boringen 2 t/m 4, 18 en 20 is onder het ophogingspakket een zogenaamde vuile laag aangetroffen. Het betreft een licht geroerde, iets vuilige laag met in vier gevallen puin- en/of houtskoolspikkels. Deze laag is aangetroffen tussen 0,80 en 1,85 m -Mv en kan als een archeologisch laag beschouwd worden. De laag is vermoedelijk te relateren aan de historische kern van Ulft. In boring 21 zijn in schoon zand houtskoolspikkels aangetroffen.

Boring	Indicatoren	Diepte in cm -Mv
2	vuile laag, houtskool- en puinspikkels	160-175
3	vuile laag, puinspikkels	125-185
4	vuile laag	80-120
18	vuile laag, houtskool- en puinspikkels	75-170
20	vuile laag, houtskoolspikkels	120-185
21	houtskoolspikkels	85-120

Tabel 2.
Archeologische
indicatoren.

De puinspikkels betreffen kleine stukjes baksteen die afkomstig zijn van gebouwen vanaf mogelijk de 16e eeuw. De ligging van de zogenaamde vuile laag met houtskool- en puinspikkels komt in grote lijnen overeen met die van de historische kern van Ulft (figuur 3). Aan het desbetreffende gebiedsdeel is een hoge archeologische verwachting toegekend (figuur 4). Alle indicatoren zijn aangetroffen in zand dat is geïnterpreteerd als rivierduinzand.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

Op basis van geo(morfo)logische, archeologische en historische gegevens is een gespecificeerde verwachtingskaart opgesteld (figuur 4). Het plangebied kan ingedeeld worden in een westelijk en oostelijk deel. Voor het westelijke deel geldt een lage verwachting op het aantreffen van archeologische resten. Voor het oosten geldt op basis van de aanwezigheid van terrasafzettingen en de historische kern van Ulft een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen vanaf het Laat Paleolithicum tot en met de Nieuwe tijd. Het kan gaan om kleine prehistorische kampementen, prehistorische en vroegmiddeleeuwse nederzettingen en graven en resten van het historische centrum van Ulft uit de Nieuwe tijd. De resten worden verwacht direct aan het oppervlak en aan de basis van het ophogingspakket (tot ca. 1,0 m -Mv).

De veldtoets heeft laten zien dat er resten van de historische kern in de ondergrond aanwezig zijn in rivierduinzand (gedeeltelijk) afgedekt door een (verstoord) ophogingspakket. Hoewel er geen oudere archeologische resten tijdens de veldtoets zijn aangetroffen, is de aanwezigheid hiervan, met name onder het ophogingspakket niet uit te sluiten. Het ophogingspakket, alhoewel verstoord, heeft vermoedelijk tot een goede conservering van resten eronder geleid.

Voor het overige deel van het plangebied geldt een lage archeologische verwachting. Er zijn hier geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van intacte archeologische resten.

4.2 Aanbevelingen

Voor eenheden met een hoge archeologische verwachting (figuur 4) wordt geadviseerd om te streven naar behoud in huidige staat en bodemingrepen dieper dan ca. 40 cm zoveel mogelijk te vermijden. Bij voortgaande planvorming en voorafgaand aan vergunningverlening wordt vroegtijdig prospectief (waarderend) archeologisch onderzoek aanbevolen.

Voor de eenheden met een lage archeologische verwachting worden geen aanbevelingen gedaan voor behoud en vervolgonderzoek.

Literatuur

- Dalen, A.G. van, 1974. *Met het huis Ulft door de historie*, [s.n.], Ulft
- Dalen, A.G. van, 1983. *1000 jaar Gendringen*. Thoben Offset, Nijmegen.
- Nederlands Normalisatie-instituut, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Overbeek, G., 1974. *Het Huis Ulft door de historie, of de strijd om het bezit van de macht*. Onderwijsproject Galerie Bij de Boeken, Ulft.
- Toor, P. van, 2001. Historische en bouwkundige beschrijving van het Reigershuus Deurvorststraat 10 Ulft. *De Ganzeveer* 21.
- Willemse, N.W., 2006a. Toetsing Verdrag van Malta, beekdal- en waterloop-projecten Waterschap Rijn en IJssel: archeologische verwachtings- en waardenkaart voor beekdalen en waterlopen. *RAAP-rapport 1247*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Willemse, N.W., 2006b. Toetsing Verdrag van Malta, projecten Waterschap Rijn en IJssel: archeologische verwachtings- en advieskaart voor beekdalen en waterlopen. *RAAP-rapport 1405*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Winands, W.J., 1983. *Gemeente Gendringen; in woord en beeld*. De IJsselstroom, Ulft.

Gebruikte afkortingen

- ARCHIS ARChEologisch Informatie Systeem
- Mv beneden maaiveld
- RACM Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten

Verklarende woordenlijst

- Allerød tijd Korte, relatief warme periode uit het Laat-Glaciaal (Weichselien), ca. 11.800-11.000 jaar geleden.
- Holoceen Jongste geologisch tijdvak (vanaf de laatste IJstijd: ca. 8800 jaar voor Chr. tot heden).
- Laat Glaciaal Laatste fase van het Weichselien (13.000-10.000 voor het heden) die zich kenmerkt door een afwisseling van warme Interstadialen (Bølling en Allerød) en koudere Interglacialen (Vroege en Late Dryas).

Pleistoceen	Geologisch tijdperk dat ca. 2,3 miljoen jaar geleden begon. Gedurende deze periode waren er sterke klimaatswisselingen van gematigd warm tot zeer koud (de vier bekende IJstijden). Na de laatste IJstijd begint het Holoceen (ca. 8800 voor Chr.).
Pleniglaciaal	Koudste periode van de laatste ijstijd, het Weichselien, ca. 20.000-13.000 jaar geleden.
Preboreaal	Geologische periode (onderafdeling van het Holoceen), ca. 10.000 en 9000 jaar geleden, die wordt gekenmerkt door een gematigd klimaat en een landschap dat in toenemende mate bebost raakte met berken en dennen.
(rivier)terras	Door een rivier verlaten en daarna versneden dalbodem.

Overzicht van figuren en tabellen

Figuur 1. Ulft in het midden van de 17e eeuw (noord ligt links; Archief Huis Bergh, uit Van Dalen, 1983).

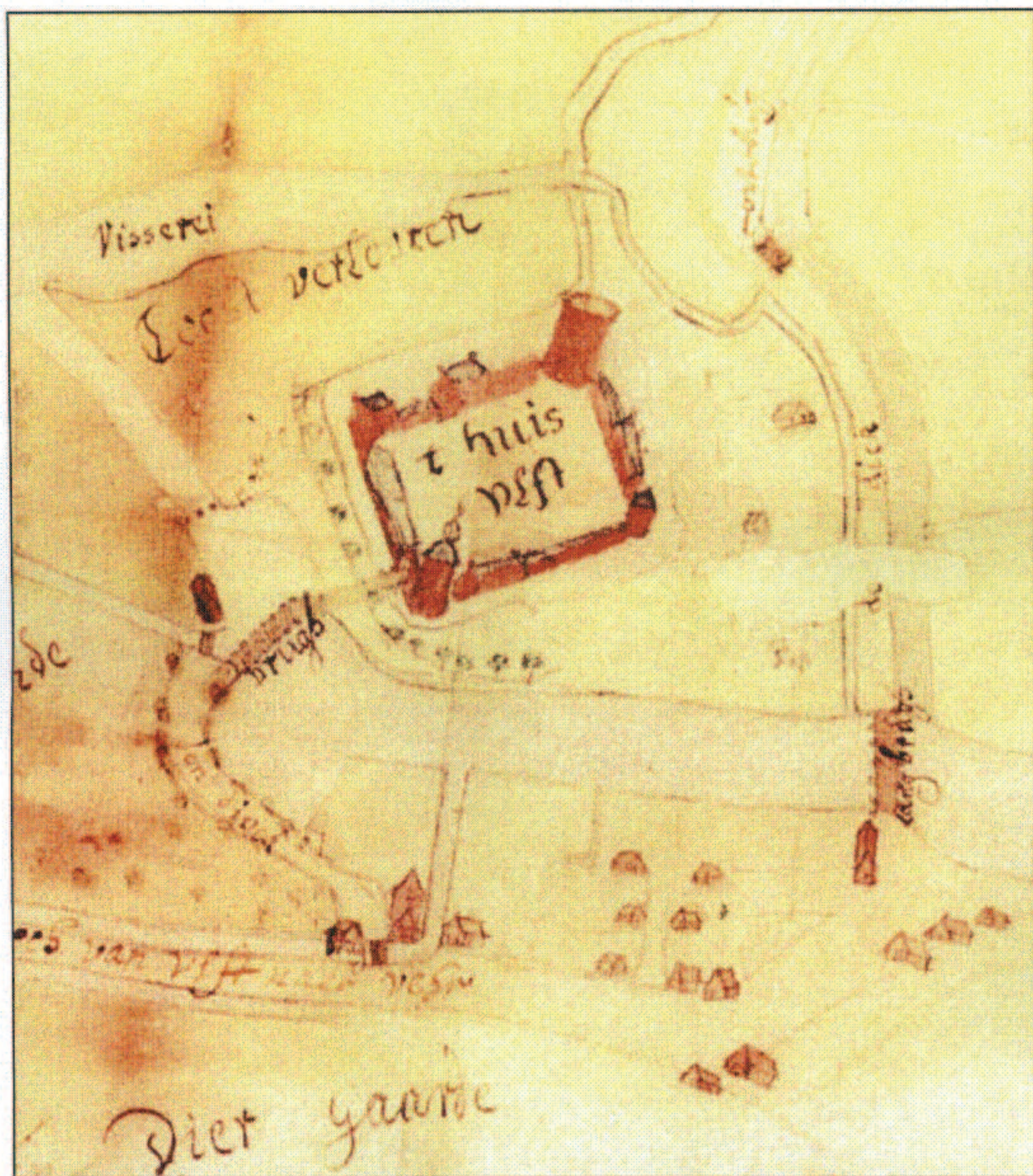
Figuur 2. Ulft in 1754 (noord ligt links, rode pijl: kerk; Atlas van Berghse bezittingen door J. Merner, uit Van Dalen 1983).

Figuur 3. Resultaten Booronderzoek

Figuur 4. Archeologische Verwachtingskaart.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

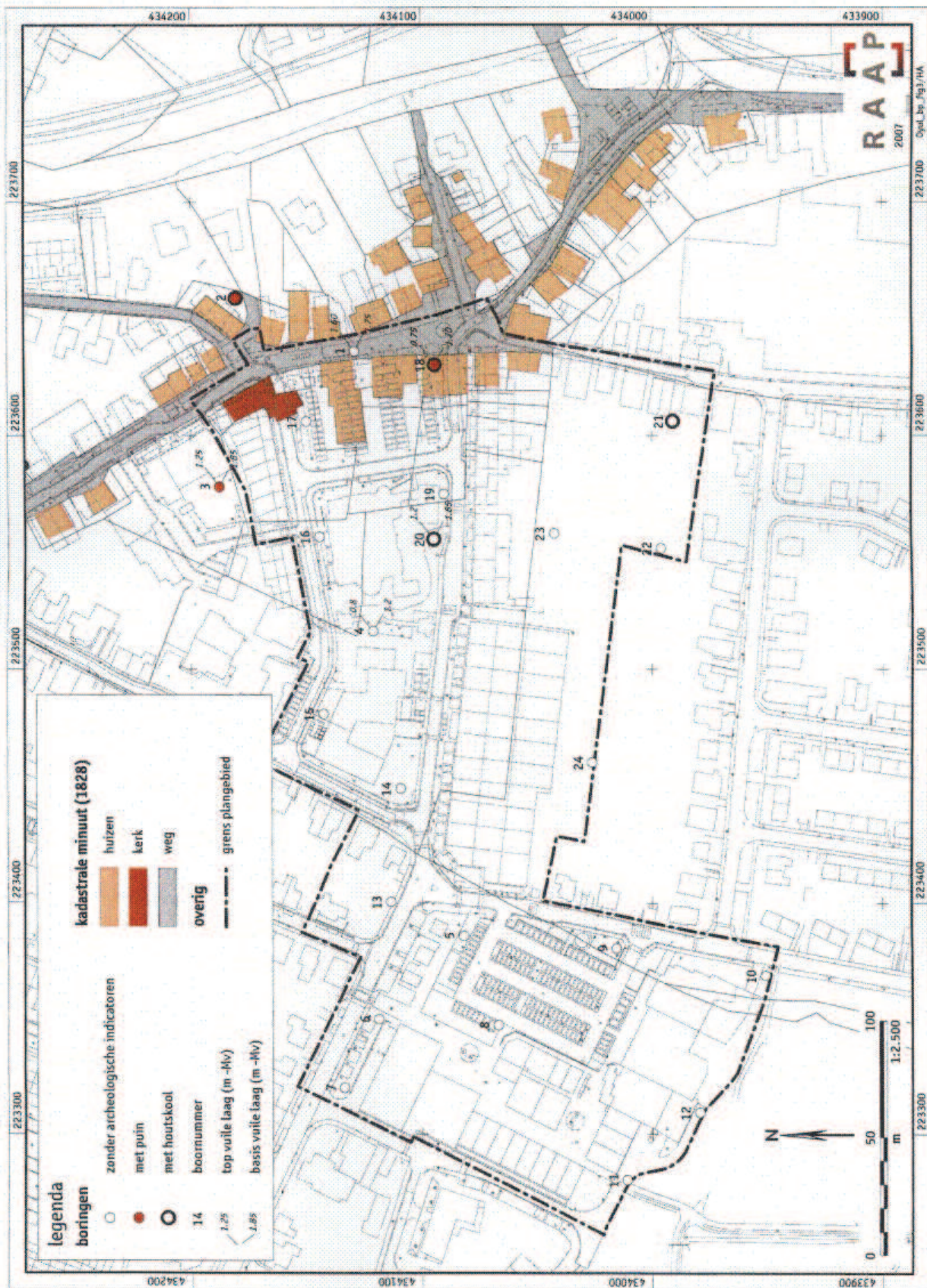
Tabel 2. Archeologische indicatoren.

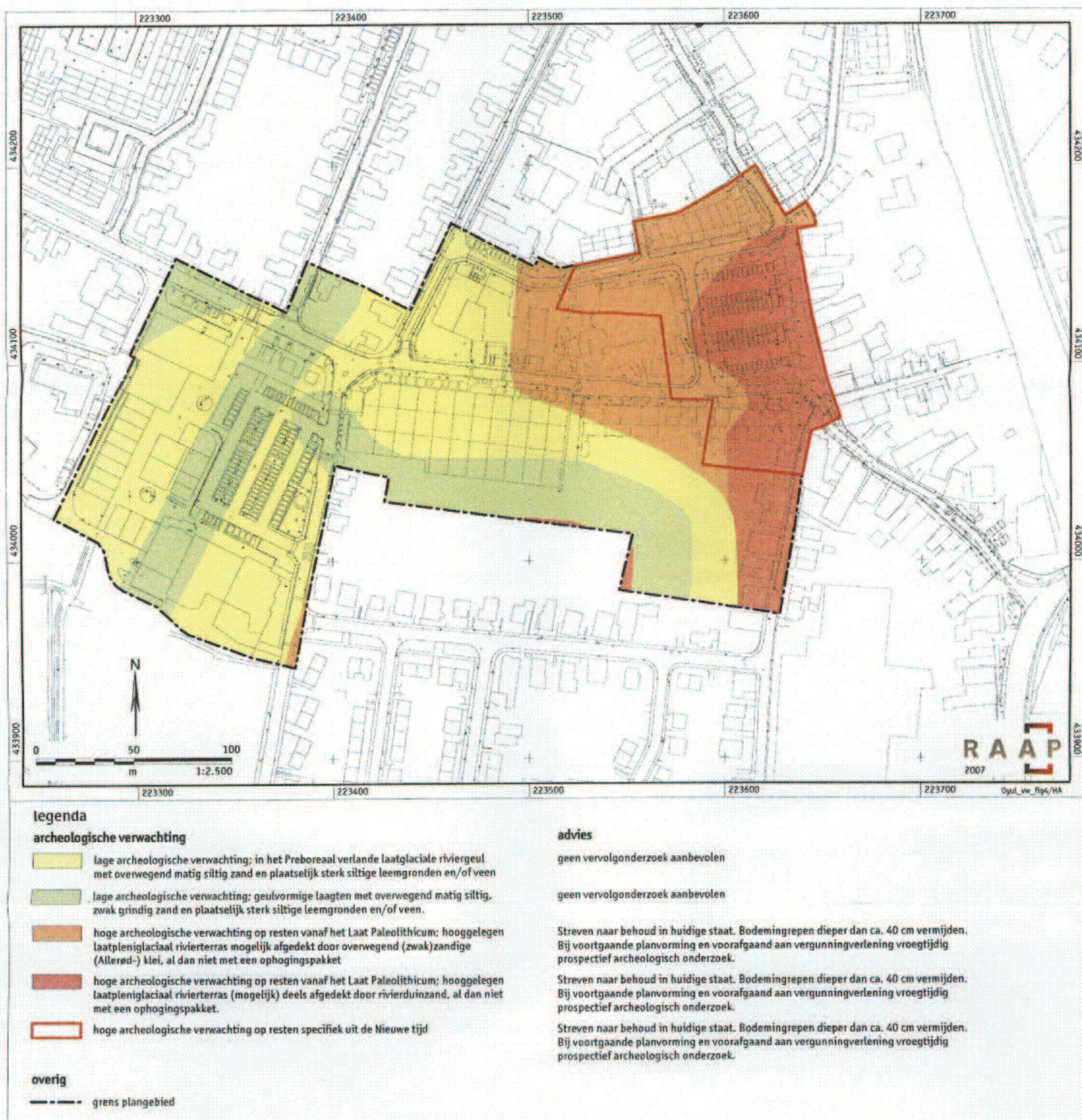
Figuur 1. Ulft in het midden van de 17e eeuw (noord ligt links; Archief Huis Bergh, uit Van Dalen, 1983).

Figuur 2. Ulft in 1754 (noord ligt links, rode pijl: kerk; Atlas van Berghse bezittingen door J. Merner, uit Van Dalen 1983).

Figuur 3. Resultaten booronderzoek.

Figuur 4. Archeologische verwachtingskaart.